

Галина Скляренко*

Гаряча хвиля Чорного моря

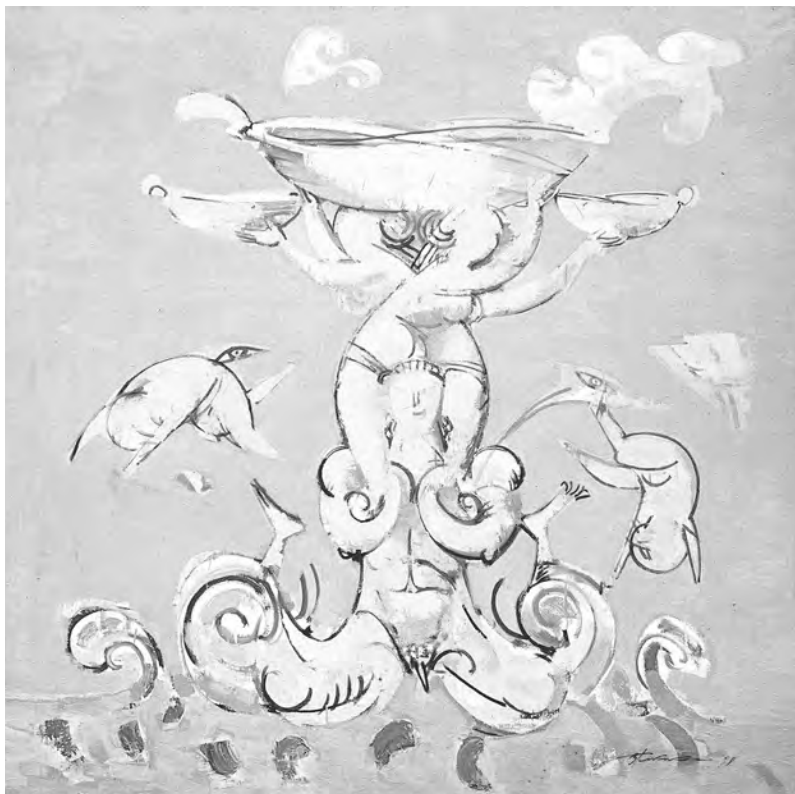
Творчість одеського художника Василя Рябченка

Василь Рябченко на тлі своїх робіт у майстерні в Одесі. Фото з сімейного архіву

Творчість одеського художника Василя Рябченка належить до найбільш яскравих явищ української нової хвилі, що перекодувала розвиток вітчизняного малярства, залучивши його до постмодерних практик, наповнила його новими образами

* Кандидатка мистецтвознавства.

«Конструювання фонтану (блакитний)». 110х110 см, полотно, олія. 1989 р.

та новою неоднозначною художньою мовою, де змішалися між собою цитати з історії мистецтва, вільна авторська фантазія, іронія та гротесковість.

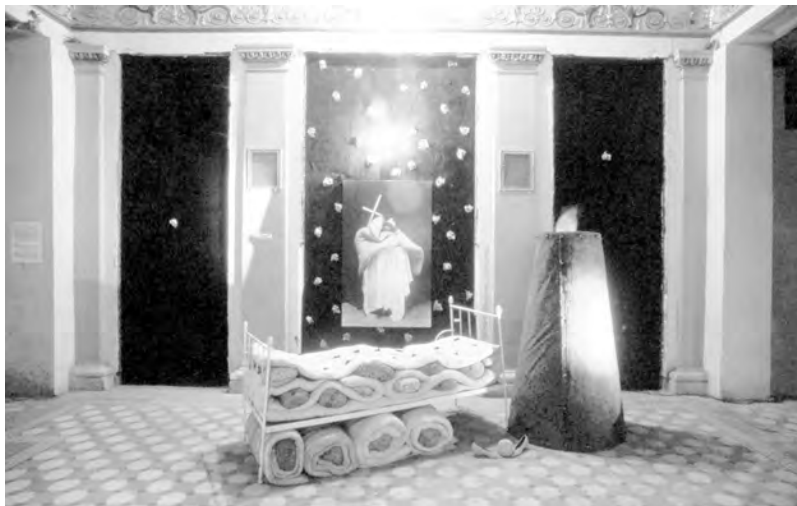
Попри те, що сьогодні творчість покоління перебудови (другої половини 1980-х – початку 1990-х років) стала вже сторінкою історії вітчизняного мистецтва, а його автори – протагоністами художніх змін та новацій, важко уявити, що більшість з них давно вступила у вік зрілості. Адже так багато пов'язано з ними молоді енергії, проривів та подій, революційність яких щодо нашого

На виставці «Після модернізму» в Одеському художньому музеї на тлі робіт Василя Рябченка (ліворуч) та Олександра Ройтбурда (праворуч). 1989 р. Фото Сергія Жданова

мистецтва та культури неможливо переоцінити... Між тим протагоністу нового українського мистецтва одеському художнику Василю Рябченку в цьому році виповнюється сімдесят (!). Сьогодні його роботи зберігаються чи не у всіх головних музеях України й у відомих приватних колекціях. На його рахунок участь у більш ніж вісімдесяти програмних виставках в Україні та за її межами, але тільки одна персональна – щоправда, така, за яку він отримав у Києві на фестивалі «Золотий перетин» премію «Кращий художник 1996 року»...

Однак творчість Василя Рябченка не лише позначена яскравою авторською індивідуальністю, а й у свій спосіб розкриває показові риси української нової хвилі, що розпочала новий – постмодерністський період у вітчизняному мистецтві. Можливо, саме в його картинах, фотографіях, інсталяціях чи не найвиразніше втілилися її особливості: енергія звільнення від радянських тенет, яка з перебудови виплеснулася в художній простір, захопивши глядачів розкутою авторською фантазією образів, кольорів, суто манерою малювання, суб'єктивною грою з історією мистецт-

Інсталяція Василя Рябченка «Принцеса» на виставці «Фантом-опера».
Театр юного глядача, Одеса, 1996 р. Фото Василя Рябченка

ва, густою сумішшю цитат, фрагментів та авторських вигадок, підпорядкованих пошукам іншої краси, позначеної примхливим естетизмом та іронією... І хоча з тих пір українське мистецтво пережило глибокі зміни, Василю Рябченку вдалося не лише зберегти вірність власним принципам, які він визначає як прагнення художньої завершеності, «твору, що говорить сам за себе», як відразу до будь-якого радикалізму, «мистецтва, що звернене до почуттів»... Йому вдалося створити власний світ, упізнаваний та своєрідний, такий, що об'єднує різноманіття його робіт, виділяє їх на будь-якій, навіть найчисельнішій виставці. Тим більше, що він працює стало та плідно, в його майстерні – десятки захоплюючих полотен, а величезний фотоархів здатен гідно представити історію художнього життя Одеси кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ століття»...

Варто нагадати, що саме завдяки поколінню перебудови наприкінці 1980-х – у 1990-х роках Одеса перетворилася на один з найцікавіших художніх центрів не лише України, а й всього пострадянського простору. Постійні виставки з вигадливими

«Берег». Полотно, олія. 1970-ті рр.

«Торс». 85х61 см, полотно, олія. 1975 р.

концепціями – «Після модернізму» (1988), «Нові фігурації» (1991), «Смішне-любове», «Lux ex Tenebris» (1994), «Синдром Кандинського», «Кабінет доктора Франкенштейна. Неохимеризм», «Фантом-опера» (1995) та ін., великий міжнародний фестиваль «Вільна зона» (1994), а далі – діяльність Центру сучасного мистецтва Дж. Сороса та нові фестивалі та виставки притягували до міста увагу мистецтвознавців, критиків, міжнародних кураторів, художників, колекціонерів. Нове мистецтво Одеси розкривалося у різноманітні сучасних видів творчості – картини, інсталяції, відео, об'єкти, малюнки, фотографії та інше, де, мабуть, саме химерність, нестримний еклектизм, дух абсурду та поєднання непоєднуваного ставали його найбільш впізнаними рисами. Протягом всієї історії нового мистецтва Василь Рябченко залишався одним з найяскравіших його авторів.

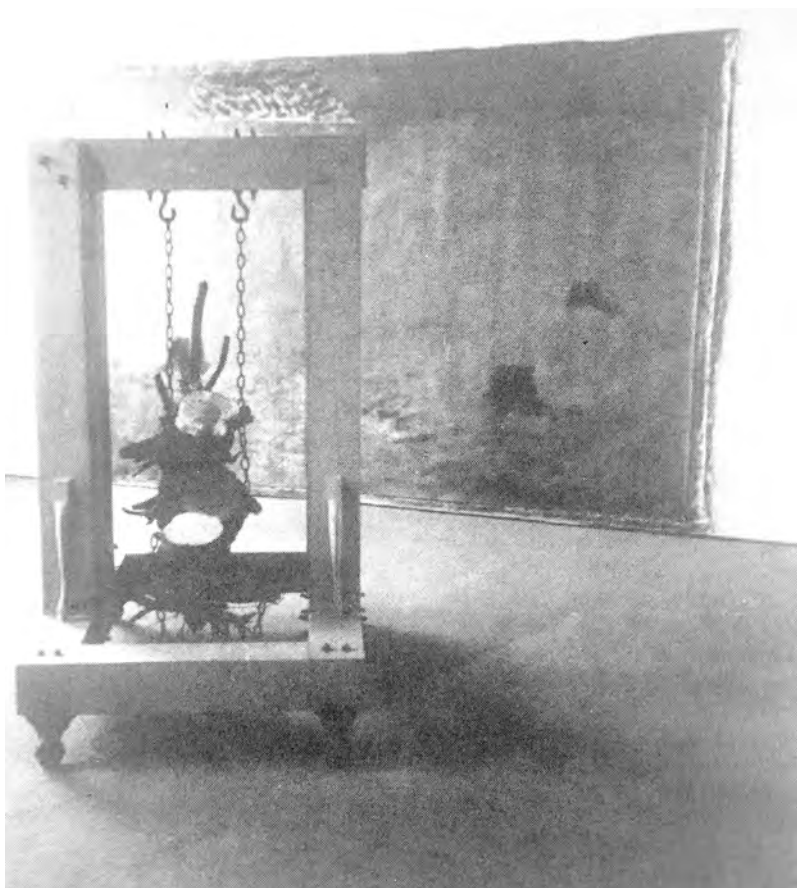
Між тим його творчий шлях розпочався ще за років застою, які він завдяки своїй безконфліктності використав цілком плідно. На відміну від більшості художників нової хвилі, у Василя Рябченка все складалося спокійно. Адже він, за його власними словами, намагався у всьому знаходити позитивне. Отже, народився у 1954 році в родині ху-

«Біля моря. 16 станція Великого Фонтану». 50×60 см, полотно, олія. 1980-ті рр.

дожників, у 1973-му закінчив художнє училищі імені М.Б. Грекова, з 1973 брав участь у виставках, у 1974-1976 – вільний слухач на монументальному факультеті Вищого художньо-промислового училища імені В. Мухоміної у Ленінграді (Петербурзі), 1978-го член Молодіжного об'єднання Спілки художників України, 1978-1983 – художньо-графічний факультет Одеського педагогічного інституту імені К.Д. Ушинського, де разом з ним навчалися майбутні зірки нової хвилі – Олександр Ройтбурд та Сергій Ликов. Пізніше саме вони, а ще молодий одеський художник Ілля Зомб стали авторами яскравих виставок перебудови... У 1987-му Василя Рябченка прийняли до Спілки художників України.

Розпочата в останнє радянське десятиліття творчість молодого художника відразу була далека від соцреалізму. Його

Інсталяція Василя Рябченка «Гойдалка для корчів» на виставці «Степи Європи». Центр сучасного мистецтва «Замок Уяздовський», Варшава. 1993 р. Фото з сімейного архіву

ранні роботи 1970-х – вишукані золотаво-перлисті пейзажі та ню, де прозоро проступав інтерес до східного мистецтва, різноманітні за стилістикою портрети з виразною композицією та гострим співставленням графічності та живописності... Про плідне опрацювання радянського досвіду свідчить одна з найвідоміших у художника та одна з ранніх інсталяцій в україн-

«Naked Dreams». Фотографія. 1995 р.

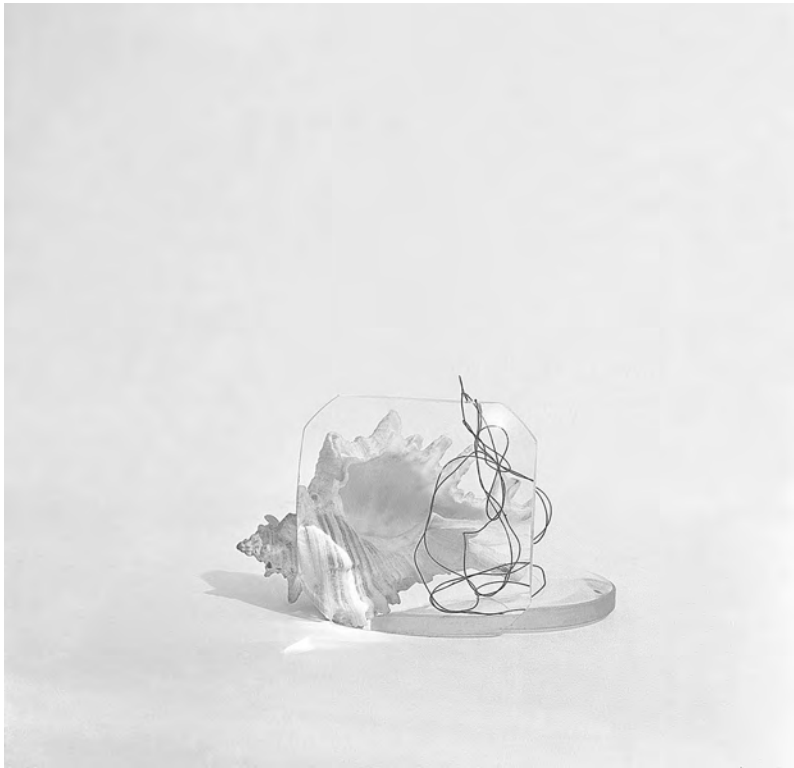

Інсталяція «Великий Бембі» на виставці
«Lux ex Tenebris». Центр сучасного мистецтва
«Тірс». Одеса, 1994 р. Фото Василя Рябченка

ському мистецтві – «Гойдалка для корчів»: під час одного з пленерів наприкінці 1970-х, де його учасники вкотре малювали ті ж самі види Седнева, обговорюючи проблеми живописного мазка, один з учасників написав етюд «Седнев. Пеньки», в якому зобразив галявину зі знищеними деревами, натякаючи на безперспективність та приреченість копіювання природи, що не несе в собі живих творчих імпульсів... Схильний до гумору В. Рябченко пізніше переніс цей сюжет в інсталяцію – величну гойдалку, на якій колисався зсохлий дерев'яний корч. Твір експонувався у 1993 році на етапній для українського мистецтва виставці куратора Є. Онуха «Степи Європи» у Варшаві... В середині 1990-х Рябченко створив ще кілька інсталяцій, зокрема «Принц» та «Принцеса», які окреслювали театралізовано-казковий простір з предметів, живописних фрагментів, вигадливого освітлення. Їхня образна виразність захопила одеську композиторку К. Цепколенку, у 1996 році на фестивалі сучасної

Василь Рябченко у дворі майстерні на 16-й станції Великого Фонтану. Одеса, 1989 р.
Фото Сергія Жданова

«Натюрморт із мушлею». Фотографія. 1970-ті рр.

музики в Одесі була виконана її музична п'єса за мотивами творів В. Рябченка...

Ще з середини 1970-х у творчість Василя Рябченка увійшла фотографія, яка поступово з фіксації подій, пейзажів та портретів близьких, архівування, набула нових вимірів – суто авторського образного висловлювання. Знаковими для мистецтва 1990-х стали його фотопроєкти «Naked Dreams» (1995), які, по суті, відтворювали фантасмагорії нового малярства у фотоспосіб, komponуючи в умовному просторі оголені людські фігури, предмети та вишукане освітлення, та «Інший» (1995), де автор ніби виліплював

Василь Рябченко з дружиною Леночкою в майстерні на вулиці Гімназичній, 28. Одеса, 1985 р.
Фото Сергія Жданова

світлом з різних предметів чудернацькі дивні створіння – послання з іншого, невідомого світу... Однак серед його світлин є й зовсім інші роботи, що перегукуються скоріше з більш ранніми його творами, прозорими та ясними... Фотодоробок Василя Рябченка ще чекає на широку презентацію, містить у собі різні за образними спрямуваннями та художніми мовами твори, які суттєво доповнюють загальну картину нової української фотографії кінця 1980-х – 2000-х років, коли, як писав Віктор Марущенко, «у фотографію прийшли художники, і багато що помінялося»...

І все ж головним у творчості Рябченка залишаються картини. Саме з перебудови на зламі епох розпочався новий період у його малярстві, що триває й досі. Разом з іншими митцями нової хвилі він став автором тої «іншої», «нової» картини, що докорінно перетлумачила не лише соцреалістичні виміри, а й ті модерністські засади, на які спиралися автори неофіційного мистецтва Одеси та загалом інших міст України. У нові картини увійшла інтелектуальна гра, різноманіття авторської фантазії, розкутість та

«Молодий декоратор». 90х80,5 см, полотно, олія. 1985 р. Чернігівський художній музей

«Ранок». 100х100 см, полотно, олія. 1987 р.

«Пора цвітіння». 70х75 см, полотно, олія. 1987 р.

«Обійми». 110х110 см, полотно, олія. 1986 р.

«Берег невиявлених персонажів». Диптих. 200х400 см, полотно, олія. 1989 р.

«Втеча до Єгипту». 80×170 см, полотно, олія. 1980-ті рр.

«Біля фонтану». 50×70 см, колаж, змішана техніка. 1980-ті рр.

«Купальниця». 75×75 см, полотно, олія. 1990 р.

«Ловці». 75×100 см, полотно, олія. 1989 р.
Національний художній музей України

«Молитва». 90×100 см, полотно, олія. 1993 р. Музей сучасного мистецтва України

Василь Рябченко з сином Степаном у майстерні на 16-й станції Великого Фонтану. Одеса, 1989 р.
Фото Сергія Жданова

парадоксальність образного висловлювання, далекого від однозначності позитивного та негативного, еkleктичність художньої мови... А ще – театралізація, де світ – величезний театр, «де всі чоловіки й жінки – актори. Тут кожному приписаний свій вихід...», де поряд існують драма та комедія, трагедія та фарс, де майже неможливо відділити ілюзію від реальності, що сама розпадається на фрагменти, подвоюється, віддзеркалюється у свідомості кожного з її творців, глядачів, учасників. Здається, саме в картинах Василя Рябченка ця версія мистецтва та картини набула найбільш сконцентрованого виразу.

«Ловці», «Бійня», «Смерть Марата» (1987), «Смерть Актеона», «Мильні герої», «Виховання Балбесина», «Жінка-змія», «Втеча до Єгипту», «Принц» (1988), цикл «Героїчні пупсики» (1988-1989), «Берег невиявлених персонажів», «Жертва», «Червона кімната», «Відмова від благодаті», «Сусанна та старці», «Цікаве конструювання фонтанів», «Велике полювання», «Пікантні настанови для тілобудівниці», «Любов – не любов» (1989), «Метод

Робота Василя Рябченка «Любов – не любов» на виставці «Нові фігурації». Літературний музей. Одеса, 1989 р.
Фото Василя Рябченка

«Пікантні настанови для тілобудівниці».
120×100 см, полотно, олія. 1989 р.

спокуси», «Потоп» (1990), цикл «Ігри з персонажами» (1988-1991), «Принц», «Сон Морфея», «Нарцис» (1991), «Ловці» (1989-1992), «Молитва» (1993), «У джерела», «Спокуса» (1996), «Купорос» (2008), «Крим» (2008-2009), «Смерть Марата» (1989-2010), «Конструювання фонтанів» (2019), «Молитва» (2020), «Принцеса» (2010-2021), «Час, коли дарують зірки», «Зішестя благодаті» (2021), «Фонтан любові» (2022), «Зустріч» (2023), «Танці у хмарах Колорадо» (2024) та інші – в більшості великі за розміром (приблизно

1,5×2 чи 2×3 м) полотна, в яких автор створює свою міфологію,

«Метод спокуси» із серії «Ігри з персонажами». 180х170 см, полотно, олія. 1990 р.

використовуючи для неї не лише добре знайомі з дитинства образи давньогрецьких та біблійних міфів, а й власні, вигадані ним особисто. Проте звертаючись до класичних образів, художник не наслідує та не відтворює їхні сюжети, його приваблює скоріше сама атмосфера міфу, де можливо все що завгодно, де реальний мотив легко перетікає у вигаданий, фантастичний. Важливою стає тут і можливість варіювання, вільної трансформації форм та зображень. Більшість композицій розгортається

Василь Рябченко з онукою Оленою Софією. 2023 р.
Супіріор, Колорадо, США. Фото Віри Рябченко

на майже умовному кольоровому тлі, де дія відбувається на передньому плані, наче на авансцені. А тому картини Рябченка – скоріше фантастичні панно, дивовижні декорації якоїсь невідомої п'єси, романтично-піднесеної, вигадливої, дивної... Дивина заради дивини у цих картинах і сьогодні звучить як свобода творчості, як уособлення вільної гри та захопливого діалогу з мистецтвом, що втягує у свій простір різноманіття образних, худож-

ніх, стильових алюзій та асоціацій. Свого часу розмірковуючи при засади мистецтва та особливості художньої творчості, Дж. Кошут писав: «Якщо ти пишеш картини, значить ти приймаєш, а не ставиш під сумнів природу мистецтва. (...) Існують дві можливості в описах живопису: як особливої природи відчувати, культу витонченого смаку. Інша – квазіживопис – інсценований живопис для виробництва картин. Модель квазіживопису – виконання «живописних картин» художником-декоратором для театрального спектаклю». В творах В. Рябченка ці три складові поєднуються. Адже він не тільки не сумнівається у природі мистецтва, а навпаки, захоплений нею: в його полотнах присутня вигадлива витонченість та чуттєвість, а безкінечне варіювання певних знайдених ним мотивів і справді ніби перетворюється на захопливе «виробництво картин». Сам же художник так коментує свої роботи: «Живопис для мене – це безкінечна імпровізація. Починаючи якусь картину, я постійно змінюю свій перший задум, і найчастіше на полотні виникає зовсім інша версія. Майже всі мої картини – це нашарування, наслідок багаторазового переписування того, що мене за якихось причин не влаштовувало... Але живопис, фарба на полотні для мене залишається чи не найзахоплюючим заняттям. Я люблю писати фарбами та знаходити нові повороти якоїсь вигаданої історії».

Василь Рябченко з дружиною Леночкою на тлі роботи «Споглядання» на виставці «Beauty and Spirit» у «Gallery 1261». Денвер, США. 2023 р. Фото Сергія Рябченка

І справді, роздивлятися картини Василя Рябченка, занурюватися в його фантастичний та такий привабливо-захоплюючий світ – справжня насолода. За часів невпевненості, напруги, сумнівів та втрат вони можуть подарувати глядачеві велику надію прекрасного, що допомагає «відточувати нашу чутливість до різниць і посилювати нашу здатність переносити неспівмірне» (Ж.-Ф. Ліотар).

